

DEFENSOR

L E G I S

Pääkirjoitus DL 3/2004

OIKEUTEEN ON PÄÄSTÄVÄ – SISÄÄN JA ULOS – KOHTUULLISESSA AJASSA JA KUSTANNUKSILLA

(Gerichte müssen zugänglich sein - hinein und hinaus - in angemessener Zeit und mit zumutbaren Kosten)

Oikeusvarmuus on oikeusturvan olennainen osa. Asianosaiset haluavat silti useimmiten päätöksen mieluummin edullisesti ja nopeasti vuodessa kuin ehdottoman oikean tuomion neljän vuoden kuluttua. Varsinkaan kun absoluuttista oikeutta ani harvoin on olemassakaan.

Käsittelyaikojen pituus jäytää oikeusturvaa ja luottamusta oikeusjärjestelmään, vaikka menettelyt sinänsä olisivat oikeudenmukaisia ja tuomiot hyviä.

Jutun läpimeno oikeudenhoidon ketjussa on liian hidask. Valitettavasti ei ole harvinaista, että rikosjutussa tutkinnan alkamisesta lainvoimaiseen tuomioon menee 5-10 vuotta, joskus enemmänkin. Riita-asiassa lainvoimaista ratkaisua ainakin muissa kuin rutiiniluontoisissa jutuissa joutuu odottamaan kolmesta viiteen vuoteen.

Jutun läpimenoaikaa on tarkasteltava sen koko elinkaaren ajalta eikä vain erillisinä tilastoina kussakin jutun käsittelyyn osallistuvassa viranomaisessa. Asianosaista ei lohduta, jos hovioikeuden käsittelyajat lyhenisivät, mutta samanaikaisesti käräjäoikeudessa jutut venyisivät tai päinvastoin; taikka esitutkinta lyhenee syyteharkinnan samanaikaisesti pidentyessä.

Oikeusjärjestelmä - varsinkin riita-asioissa - on olemassa käyttäjiä varten. Tämän vuoksi jutun läpimenoaikaa on tarkasteltava asiakkaan näkökulmasta. Sen tyydyttäminen tulisi olla ensisijainen arvo.

Yksi tärkein oikeusturvan pikaisen parantamisen kohde on oikeusprosessien käsittelyaikojen huomattava lyhentäminen. Lisärahoitusta tuomioistuimiin varmasti tarvitaan, kuten myös ennakkoluulotonta innovatiivisuutta.

Tuomioistuinten palveluvalikoimaa olisi lisättävä. Täysimittaisen oikeudenkäyntimenettelyn vaihtoehtona pitäisi olla kevyempiä, nopeampia ja halvempia menettelyitä, joissa riita-asia silti ratkaistaan oikeusturvan ja oikeusvarmuuden periaatteita noudattamalla. Asianosaisilla eli asiakkailla täytyisi olla itse mahdollisuus päättää, millaisen palvelun he tuomioistuimilta kussakin tapauksessa haluavat. Nyt tarjolla on vain yhtä lajia.

Mikäli tähän ilmiselvään tarpeeseen ei pystytä vastaamaan, riita-asioita joko karkaa ratkaistavaksi tuomioistuinten ulkopuolelle tai ne jäävät kokonaan ratkaisematta. Kumpikaan seuraus ei ole toivottava ja erityisesti jälkimmäinen vaarantaa myös asianmukaisen oikeusturvan saamisen ei pääsyn oikeuteen.

Ei riitä, että oikeudenkäynnissä oikeudenmukaisessa menettelyssä annetaan oikeita tuomioita. Tuomioistuimeen on myös päästävä. Asianajaja joutuu entistä useammin olemaan päämiehelleen portinvartija käräjäsalin ovella, vaikka prosessi olisi perusteltu ja oikeudellisen riidan ratkaisemiseksi välttämätön.

Oikeudenkäyntimenettely on kaikissa jutuissa periaatteessa samanlainen. Pienehkön intressin juttu, jossa oikeus- ja todistusaseikat ovat vähäiset tai yksinkertaiset, jauhetaan myllyssä saman reseptin mukaan. Mahdollisesti juttu vielä jatkuu hovioikeuden pääkäsittelyssä. Helposti asian intressiarvo jää tällöin alle kulu- ja muun riskin. Riskinä on jutun häviäminen ja vastapuolelle maksettavat kulut tai voitosta huolimatta asianajokulut jäävät kärsittäväksi, jos hävinnyt vastapuoli on varaton. Haittariskinä on myös edellä kosketeltu pitkä käsittelyaika ja siitä aiheutuva epävarman oikeustilan pitkäkestoisuus. Mahdollinen oikeusturvavakuutuskaan ei olennaisesti tilannetta helpota, sillä omavastuuosuudet ovat melko korkeita ja häviötapauksessa vastapuolelle tuomitut kulut jäävät vakuutusturvan ulkopuolelle.

Asianosaisilla tulisi olla oikeus saada riitaansa tuomioistuimen ratkaisu – olipa se itselle myönteinen tai kielteinen.

Kansalaisten aitoa ja todellista oikeusturvaa voitaisiin helposti edistää aiheuttamatta yhteiskunnalle juurikaan taloudellista lisärasitetta. Yksityishenkilön pitäisi saada oikeudenkäyntikulujen 22 %:n arvonnävero valtiolta palautuksena takaisin ja oikeudenkäyntikulut hyväksyä vähennyskelvoisiksi verotuksessa.

Matti Manner